

**SOSYAL İNŞACILIK PERSPEKTİFİNDEN POST SOVYET DÖNEMİ RUS DIŞ
POLİTİKASININ İNCELENMESİ: SİRBİSTAN VE ERMENİSTAN ÖRNEĞİ**

**AN EXAMINATION OF POST SOVIET PERIOD RUSSIAN FOREIGN POLICY FROM
SOCIAL CONSTRUCTIVIST PERSPECTIVE: THE CASE OF SERBIA AND ARMENIA**

Kübra KARAKAŞ*

Özet

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

29.02.2022

Kabul Tarihi

24.04.2022

Sosyal inşacılık uluslararası ilişkilerde Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla etkili olmuş bir yaklaşımdır. İnşacılar, rasyonalist teorilerin devlet davranışlarını açıklarken salt maddi unsurları kullanmalarına karşı çıkmışlardır. Bu unsurların devletlerin dış politika davranışlarını açıklamada yetersiz kaldığını ileri sürerek kimlik, din, kültür gibi kavramların dış politika oluşum sürecindeki önemini vurgulamışlardır. Kimliklerin, devletlerin dış politika tercihlerinin belirlenmesinde belirleyici olduğunu savunmuşlardır. Devletlerin kimliklerini, ulusal ve uluslararası boyutta inceleyen inşacılar, kimliğin toplumlar arasında paylaşılan ortak değerlerle inşa edildiğini ileri sürmektedir. Bu çalışmada, sosyal inşacı yaklaşım açıklandıktan sonra uluslararası ilişkiler disiplinine getirdiği yenilikler tartışılmıştır. Daha sonra kimlik kavramı; tanımı, sosyal inşacılıktaki yeri, etnik ve dini özellikleri ile incelenmiştir. Ardından Bosna-Hersek Savaşı ve Dağlık Karabağ Savaşları özelinde Rusya'nın Sırbistan ve Ermenistan'a yönelik politikaları sosyal inşacılık perspektifinden ele alınmıştır. Sosyal inşacıların savundukları devletlerin kimliklerinin çıkarları doğrultusunda değişime uğrayabileceği savı, Rusya'nın Bosna Hersek Savaşı ve Karabağ Savaşları'nda değişime uğrayan politikalarını açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnşacılık, Kimlik, Rus Dış Politikası, Bosna-Hersek Savaşı, Dağlık Karabağ Savaşları

* Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, kbr_krks1995@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3951-8731.

Abstract**Research Article****Received****29.02.2022****Accepted****24.04.2022**

Social constructivism is an approach that became effective in international relations with the collapse of the Soviet Union. Constructivists opposed the rationalist theories' use of purely material elements to explain state behavior. They emphasized the importance of concepts such as identity, religion and culture in the foreign policy formation process, claiming that these elements are insufficient to explain the foreign policy behaviors of states. They argued that identities are decisive in determining the foreign policy preferences of states. Constructivists, who examine the identities of states on a national and international scale, argue that identity is built by shared values between societies. In this study, after explaining the social constructivist approach, the innovations it brought to the discipline of international relations were discussed. Then the concept of identity; definition, its place in social constructivism, and its ethnic and religious characteristics. Then, Russia's policies towards Serbia and Armenia, in particular the Bosnia-Herzegovina War and the Nagorno-Karabakh Wars, were discussed from the perspective of social constructionism. The argument of social constructivists that states' identities can change in line with their interests explains Russia's policies that changed in the Bosnia and Herzegovina War and the Karabakh Wars.

Keywords: Palestine Social Constructivism, Identity, Russian Foreign Policy, Bosnia-Herzegovina War, Nagorno-Karabakh Wars

Giriş

Teoriler, bir konunun kuramsal bir perspektifle incelenmesini kolaylaştırdığı için birçok disiplinde kullanılmaktadır. Uluslararası ilişkiler disiplini de olayları, devlet ve insan davranışlarını incelerken farklı teorilerden yararlanmakta ve bu sayede bazen sorunların neden ortaya çıktığını bazen de sorunun nasıl çözülebileceğine dair öneriler sunmaktadır. Bu doğrultuda teoriler dört büyük tartışma etrafında şekillenmiştir. İdealizm-realizm arasındaki ilk tartışmayı, davranışsalcılık ve gelenekselcilik tartışması izlemiştir. 1960 ve 1980 yılları arasında neo-neo tartışması olarak da adlandırılan neorealizm ve neoliberalizm arasındaki tartışmayı dördüncü büyük tartışma olan pozitivism- postpozitivism tartışması takip etmiştir. Pozitivism- postpozitivism tartışması, çalışmada kullanılan sosyal inşacılığın da düşünsel temelini oluşturmaktadır (Arı, 2014: 3).

Uluslararası ilişkiler teorilerinin genel olarak pozitivist ve postpozitivist teoriler olarak ikiye ayrılabilirdiği görülmektedir. Bilgiye görünür olanla ve nesnel bir gerçeklikle ulaşılabileceğini iddia eden pozitivist teoriler için objektif olmayan her bilgi bilim dışıdır. Pozitivist teoriler uluslararası ilişkilere devletlerin tekrarlayan davranışlarını anlamlandırma ve bu sayede çıkarımda bulunmayı kolaylaştırma noktasında katkı yapmıştır. Realizm, neorealizm, liberalizm gibi teoriler uluslararası ilişkilere pozitivist teoriler olarak değerlendirilmektedir. Pozitivist teorilerin her olayı maddi unsurlarla açıklamaya çalışmaları ve din, kültür, kimlik, ahlak gibi kavramları göz ardı etmeleri uluslararası ilişkilere bazı olayların açıklanmasında yetersiz kalmıştır. Rusların Afganistan'da hezimete uğraması ya da Çanakkale Savaşı'nda tüm üstünlüğüne rağmen Batılı devletlerin yenilmesi bu duruma örnek olarak verilebilmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle etkisini artıran etnik çatışmalar, terörizm, insan hakları ihlalleri gibi durumları pozitivist teorilerin yeterince açıklayamaması postpozitivist teorilerin yükselişe geçmesini sağlamıştır. Postmodernizm, feminizm, Marksist teori, eleştirel teori gibi teoriler postpozitivist teoriler olarak kabul edilmektedir. Sosyal inşacılık ise pozitivist epistemolojiyi ve postpozitivist ontolojiyi benimsemesi bakımından üçüncü bir yol olarak görülmektedir. Sosyal İnşacılık pozitivist açıdan toplum ve doğayı ayırmazken postpozitivist yaklaşımla toplumların kendilerine has ontolojik karakterleri olduğunu iddia etmektedir (Karabulut, 2016: 274-276).

Pozitivism- postpozitivism tartışmasında kendine yer bulan Sosyal İnşacılık 1990'lı yıllarda uluslararası ilişkiler disipliniinde etkili olmuş bir uluslararası ilişkiler yaklaşımıdır. İnşacılığın

uluslararası ilişkilerde yükselişe geçmesinde o dönemde yaşanan gelişmeleri açıklamada pozitivist teorilerin yetersiz kalması etkili olmuştur. İnşacılar, rasyonalist teorilerin uluslararası sistemde devletlerin davranışlarını salt maddi unsurlarla değerlendirmelerine karşı çıkararak sosyalliğin önemini vurgulamışlardır. Uluslararası sistemin belli bir inşa sürecinde toplumlar tarafından inşa edildiğini ileri süren inşacılar; kimlik, kültür, din, dil, norm gibi kavramlara önem vermiştir. Bu kavramların devletlerin dış politika davranışlarının belirlenmesinde ve yorumlanmasında önemli olduğunu savunmuşlardır.

İnşacıların en önem verdiği kavramlardan biri olan kimlik, toplumda öznelere anamlar dünyasında şekillenmektedir. Kimlik ve çıkar arasında bir etkileşim olduğunu ileri süren inşacılar göre devletler, toplumsal kimliklerinin sonucunda kendilerinden beklendiği gibi çıkarlarına uygun olarak davranmaktadır. İnşacılar bu noktada uluslararası ilişkilerde devletlerin davranışlarını açıklarken kimliklerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Devletlerin davranışlarında kimliklerinin etkisini incelemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada konuya kavramsal bir çerçeve oluşturmak adına önce Sosyal İnşacılık ve kimlik kavramı açıklanmıştır. İkinci bölümde Rusya Federasyonu'nun dış politikasında iki ayrı dönemde tercih ettiği kimliğinin dış politika davranışları üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Bosna Hersek Savaşı'nda Sırbistan'a yönelik dış politika eylemleri Slavlık ve Ortodoksluk kimliği, son bölümde ise Karabağ Savaşları'nda Ermenistan'a desteği Hristiyanlık kimliği üzerinden ele alınmıştır. Çalışmanın özü itibariyle Post Sovyet dönemi Rus Dış Politikasında kimliğin etkisi, farklı coğrafyalarda bulunan iki ayrı ülke özelinde analiz edilmiştir.

1. Sosyal İnşacılık ve Kimlik Kavramı

1.1. Sosyal İnşacılık nedir?

Sosyal İnşacılık uluslararası ilişkilerin bir sosyal inşa süreci olduğunu ve kültür, kimlik, norm gibi kavramların aktörlerin dış politika davranışlarını belirlemede etkisi olduğunu iddia eden bir uluslararası ilişkiler yaklaşımıdır. İnşacılığın bir teori değil de yaklaşım olarak görülmesinin sebebi uluslararası ilişkilerdeki olayları açıklarken diğer teorilerde olduğu gibi “nedir?” sorusuna cevap vermek yerine “nasıl mümkün oldu?” sorusu ile ilgilenerken birbirlerinden farklı gibi görülen olayların bağlantılarını ortaya koymasından kaynaklanmaktadır (Fierke, 2013: 194).

1980li yılların ikinci yarısından itibaren popüler olan inşacılık aslında psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve felsefe gibi birçok sosyal bilim dalında kullanılagelmiş bir yaklaşımdır. Uluslararası ilişkilere, Nicholas Onuf'un World of Our Making adlı eserinde sosyal inşacılık olarak kullanılmasıyla girmiş ve bu eserden sonra inşacı düşünürler tarafından da sosyal inşacılık olarak kullanılmaya başlanmıştır. Onuf'tan önce inşacı teorisyenler Anthony Giddens'ten etkilenerek yapılandırmacılık yaklaşımını kullanmaktaydılar. İnşacılar uluslararası ilişkilerde kimliklerin çıkarları, çıkarların ise normları ve değerleri inşa ettiğini ileri sürmektedirler. Rasyonalist teoriler olarak adlandırılan realizm, liberalizm gibi teorilerin uluslararası sistemi sabit verili olarak ele almalarına karşı çıkararak uluslararası sistemin ve bu sistemdeki aktörlerin davranışlarının bir toplumsal inşa süreci sonucunda oluştuğunu vurgulamaktadırlar (Kiraz, 2014: 211).

İnşacılık 1980li yıllardaki pozitivism-post-pozitivism tartışmasında materyalist ve bireyci rasyonalist teorilerin karşısında yer alarak uluslararası ilişkilerde neredeyse dördüncü büyük tartışmayı başlatacak kadar etkili olmuş bir yaklaşımdır (Küçük, 2009: 777). Rasyonalizm ve sosyal inşacılık tartışmasını anlamak için uluslararası ilişkilerdeki diğer tartışmalara kısaca değinmek gerekmektedir. İdealizm- realizm arasındaki birinci tartışma uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında nasıl bir yol izlenmesi gerektiğinin insan doğası üzerinden tanımlandığı dönem olmuştur. Gelenekselciler ve davranışsalcılar arasındaki ikinci büyük tartışma uluslararası ilişkilerde olayların ve olguların doğa bilimleriyle araştırılıp araştırılmayacağı üzerine olmuştur (Ekici, 2018: 9). Uluslararası sistemde anarşinin doğasının farklı yorumlanmasıyla ortaya çıkan üçüncü büyük tartışma, 1960 ile 1980 yılları arasında uluslararası ilişkilere neo- neo tartışması olarak da ifade edilen neo-realizm ve neo-liberalizm

tartışması olarak ifade edilmektedir. Dördüncü büyük tartışma ise pozitivism-post-pozitivism arasındaki 1980'li yıllara damga vuran bilimsellik tartışmasıdır. Pozitivist teorilere göre bireyler ve aktörler rasyoneldir ve ampirik yöntemler sosyal olguların açıklanmasında genel bir çerçeve çizilmesini sağlar. Fakat post-pozitivist teorilere göre toplumsal dünya ampirik olarak ele alınamaz çünkü toplumsal olgular ortak bir öznelarası anlamlar dünyasında inşa edilmektedir. Bu bağlamda inşacılar göre pozitivistlerin kimlik, norm, değerler, din gibi kavramlara yer vermeyerek sadece maddi verilerle ilgilenmeleri uluslararası bazı olayları açıklamada yetersiz kalmaktadır (Ateş, 2008: 221). İnşacılar uluslararası ilişkileri sabit verili olarak değerlendiren materyalist ve pozitivist teorilerin karşısında yer alarak süreç vurgusu yapmakta ve uluslararası ilişkilerin de insanlar tarafından belli bir süreçte inşa edildiğini ileri sürmektedirler (Adler, 2005: 95).

İnşacı yaklaşım 1980'lerin ikinci yarısında ortaya çıksa da 1990'larda popüler olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılışı, Berlin Duvarı'nın yıkılışı, dünyanın iki kutuplu bir sistemden tek kutuplu sisteme dönmesi gibi gelişmeler sosyal inşacıların uluslararası ilişkileri tanımlarken kullandıkları kültür, kimlik, norm, din, sosyal değerler gibi unsurlar, uluslararası sistemin değişimindeki rolünün anlaşılması açısından önemli olmuştur. Toplumsal süreçlerde sosyal gerçeklikler aktörler, bireyler ve toplumlar tarafından yeniden üretilebilir ve dönüştürülebilir (Kaya, 2008: 83-111). İnşacılar göre sistem rasyonalist teorilerin belirttiği gibi verili olarak ele alınabilseydi Sovyetler Birliği'nin dağılacığının tahmin edilebilir olması gerekirdi. Fakat rasyonalist teorilerin özelinde ise realistlerin Sovyetler Birliği'nin dağılışını öngörememesi inşacıların rasyonalist teorileri eleştirmesine bir mantık getirmiş ve daha dikkate değer bir yaklaşım olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Disiplinde materyalist anlayışı benimseyen realizm, liberalizm ve bunların neo versiyonları ile neorealist teorinin askeri güç, ekonomik güç gibi salt maddi unsurlarla sistemi tanımlamasını eleştirmiştir. Uluslararası sistemin sosyal olduğunu, insan bilincinden ayrı olarak ele alınamayacağını ve aktörlerin davranışlarını belirleyen düşünce ve davranışların toplumsal olarak inşa edildiğini iddia etmektedir (Jackson ve Sorensen, 2006:162). Bu bağlamda inşacılar uluslararası ilişkilerdeki olayları açıklamada neo-realistlerin göz ardı ettiği tarihi ve toplumsal konuları inceleme konusu yaparak ve maddi unsurları reddetmeyerek sistemde fikri kavramların kurucu rolüne dikkat çekmişlerdir (Küçük,2009:777). Bu yönüyle inşacılık, devletlerin dış politikadaki eylemlerinde toplumda öznelarası anlamlar şeklinde oluşmuş olan norm, kültür, kimlik, sosyal değerler gibi kavramların dış politikada belirleyici rol oynadıklarına dikkat çekmektedir. Devletlerin çıkarlarını elde etme şeklinin dahi kimlikleriyle ve diğer devletlerle ilişkilerinde kendilerini nasıl gördükleri ile ilgili olduğuna vurgu yapmaktadır (Weber, 2005:60).

İnşacılar uluslararası ilişkilerin aktörlerin öznelarası paylaştıkları normlar, değerler ve kimliklerle karşılıklı olarak inşa edildiğini ileri sürerek etkileşime vurgu yapmaktadır (Küçük, 2009:777). Neorealistlerin devletlerin kimlik ve çıkarlarının sabit ve belirli olduğu görüşünü reddeden inşacı yaklaşım, aktörlerin kimliğini oluşturan unsurların karar alma süreçlerini nasıl etkilediğini araştırmıştır (Ruggie, 1998:33). Bu bağlamda Emmanuel Adler tarafından dillendirilen "uluslararası çıkarların şekillenmesinde değer ve normların etkisi var mıdır?" sorusuna inşacılık cevap aramıştır. (Adler, 2005:96). Diğer teorilerin sonuç mantığı ile hareket etmesine karşın uygunluk mantığı ile hareket eden inşacılar göre aktörler, eylemleri sonucunda yalnızca ne elde edecekleri ile ilgilenmezler. Kendilerinden ait oldukları toplumun değer, kimlik ve normları temelinde nasıl davranmaları bekleniyorsa ona uygun davranırlar. Bu yönüyle bir devletin çıkarlarının, içinde bulunduğu toplumdan bağımsız düşünülemediğini savunmaktadırlar (Barnett, 2008: 163).

Kültür ve kimlik gibi maddi olmayan kavramların uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılar tarafından inceleniyor olması materyalist teorilerin ana kavramları olan devlet, kurum, çıkar, norm, anarşi ve güç gibi ifadelerin yeniden ele alınmasına olanak sağlamıştır (Ateş, 2009: 80). İnşacılar bu kavramları yeniden yorumlayarak uluslararası ilişkilerdeki algılanışlarına farklı bir bakış açısı getirmişlerdir. Örneğin yazdığı "Anarchy is What States Make of it" adlı makalesiyle inşacılığın en

önemli isimlerinden olan Alexander Wendt'e göre anarşi; devletlerin yaptığı bir şeydir. Daha açık bir ifadeyle anarşi devletlerin ondan ne anladığıdır denilebilmektedir. Wendt, uluslararası sistemdeki otorite boşluğunun anarşi yarattığını, bunun da devletler arasında rekabet ve güç mücadelesine dönüştüğü fikrini benimseyen neo-realistlere karşı çıkarak anarşinin toplumsal olarak inşa edildiğini ileri sürmektedir. Wendt'e göre anarşinin üç boyutu vardır ve bunlar Hobbes'çu, Kant'çı ve Locke'cu anarşi olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Wendt, 1992).

Hobbes'çu anarşide devletler birbirini düşman olarak görmektedir ve savaş her zaman ihtimal dâhilindedir. Locke'cu anarşide devletler birbirini rakip olarak görürken Kant'çı anarşide ise arkadaş ya da dost olarak görmektedirler. Bu bağlamda bir devletin bir devleti dost olarak görürken diğer bir devleti düşman olarak nitelendirmesi ve dış politikadaki eylemlerinde buna göre hareket etmesi içinde yaşadığı toplumun değerleri ve inançlarından bağımsız olmamaktadır. İnşacılara göre rasyonalistlerin göz ardı ettiği şey toplum, norm, kültür, kimlik gibi sosyal unsurlardır. Bu noktada inşacılar, rasyonalistlerin devletlerin çıkarlarını içinde yaşadıkları toplumdaki bağımsız, kendi kendine oluşmuş gibi görmelerini eleştirmektedir. İnşacılar, anarşinin varlığını reddetmemekte yalnızca anarşinin yorumlanmasında sosyal unsurların da önemli olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Bu bağlamda uluslararası ilişkilere üçüncü bir yol getirmişlerdir (Wendt, 1992).

1.2. Kimlik Nedir?

Kimlik psikolojiden felsefeye, sosyolojiden uluslararası ilişkilere kadar birçok sosyal bilim alanında kullanılan kavramlardan biri olmuştur. Her bir alan kimliği kendi görüşleri ile yorumlamış ve bu durum kimliğin ne olduğuna dair ortak bir cevabın verilmesini zorlaştırmıştır. Kimliğin(identity) kelime kökenine bakıldığında kavramın Latince "idem"den geldiği ve benzerlik ile devamlılığı içeren bir anlama sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkçe olarak bakıldığında ise kimlik; kim sözcüğünden üretilmiştir ve neye ait olduğunu tanımlayan bir kavram olarak karşılık bulmuştur (Aydoğdu, 2004: 117). Kişinin ben ve öteki ayrımını yapmasını kolaylaştıran kimlik aynı zamanda bireylerin ve aktörlerin hem kendi nazarında hem de toplum nazarında nasıl bir varlık bulduğunu incelemektedir (Aşkın, 2007: 213).

İnsanlar ortak bilinç, dini değerler, kültürel özellikler, tarihsel geçmiş ve coğrafya gibi ortak olarak inşa ettikleri değerler bütünüyle kim olduklarını tanımlamaktadırlar. Bu doğrultuda bir birey ya da grup kimliği edinmekte ve ait oldukları sosyal çevrede kendilerine bir yer bulabilmektedirler. Cinsiyetimiz, ten rengimiz gibi doğuştan gelen özelliklerimiz de bize bir kimlik atfetse de kimlik aslında insanın seçimlerinin bir neticesidir (McSweeney, 1999: 74). Bu bağlamda bir toplumun kültürü zaman içinde toplumu oluşturan bireyler tarafından inşa edilerek belli bir kültürel kimlik yaratılmaktadır.

Kimliğin toplumsal olarak inşa edilmesi bireyin içinde bulunduğu toplumla aidiyet kurmasını kolaylaştırmakta, ötekinin kendinden farklı noktalarını gördüğü ölçüde kimliğini şekillendirmekte ve öteki, kendi için tehdit oluşturduğu ölçüde de kimlik aidiyetini güçlendirmektedir (Battal,2021:295). Normal zamanlarda dikkat edilmeyen ya da üzerine düşünülmemiş kimlik ya da grup kimliği, kimliği tehdit eden durumla karşı karşıya kalındığında kişiye kimliğine dair farkındalık oluşturmaktadır. Bir kimse dinsel aidiyet kurduğu kimliği bir tehditle karşılaştığında dinsel kimliğinin, cinsel kimliğine yönelik bir tehdit algıladığında cinsel kimliğinin, ulusal kimliğine bir saldırı olduğunda ise ulusal kimliğinin farkındalığını yaşamaktadır (Neuman, 1999: 19).

1.3. Sosyal İnşacılıkta Kimlik

Sosyal gerçekliğin inşası ve bilginin sosyal inşası ile ilgilenen inşacılar için kimlik sosyal ilişkilerle bir devinim kazanmakta, yeniden üretilmekte, değişmekte ve devam etmektedir. Dolayısıyla kimlik birey ve toplum arasındaki ilişkiden doğmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal yapıdaki süreçler kimlikleri inşa etmektedir. Bu açıklamaya kimliklere sahip olan kişilerin toplum içinde tarihsel olarak ortak bir kimlik oluşturmaları örnek verilebilmektedir (Alpman, 2018: 18-19).

İnşacı yaklaşımda kimlik ile devletlerin uluslararası sistemdeki davranışları arasında bir bağ vardır ve devletler de bireyler gibi kimliklere sahip olan sosyal inşa sürecinde oluşmuş aktörlerdir. Bu yönüyle kimlik, devletlerin dış politika tercihlerini ve çıkarlarını etkileyebilmektedir (Balta, 2021: 159). Pozitivist teorilerin aksine maddi olmayan unsurların aktörlerin davranışlarını ve kimliklerini etkilediğini ileri süren inşacılar göre kimlikler tarafından belirlenen çıkarlar, aktörlerin davranışlarını belirlemektedir. Dolayısıyla inşacılar, çıkarların nasıl bir süreç sonucunda oluştuğunu anlamak için aktörlerin ait oldukları toplumsal kimliklerini incelemektedir. Kimlik ile çıkarların şekillenmesinde de süreç vurgusu yapan inşacılar, fikri ve normatif unsurların kimlik ve çıkarları oluşturduğunu ve bu unsurların aktörlerin davranışları ile karşılık bulduğunu ileri sürmektedirler (Burchill vd., 2013: 290-291).

Sosyal inşacılığın en önemli isimlerinden biri olan Alexander Wendt'e göre, aktörlerin eylemleri güç gibi salt maddi unsurlar ile belirlenmemekte, kimlikler de önemli olmaktadır. Kolektif bilinç aktörlere bir kimlik sunmakta ve diğer yapılarla etkileşimde kimlikler çıkarları belirlemekte ve böylece uluslararası sistemde bir politika davranışı oluşturmaktadır. (Wendt, 1999: 224-231). Bu etkileşimden hareketle Wendt devletlerin sabit çıkarları olmadığını, çıkarların devletlerin kendileri ve yaptıkları ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü inşacılar bilginin uluslararası sistemde nasıl karşılık bulduğuna ve aktörlerin ilişkilerinin bilgi dağılışındaki rolüne dikkat çekmektedirler. İnşacılar göre aktörler, nesnelere kendilerinde karşılık buldukları anlama göre davranmaktadırlar. Bir devletin düşmanına ve dostuna farklı davranması, düşmanın tehdit etmesi dostun etmemesi üzerinden anlamlandırılabilir fakat anarşiyi ve güç mücadelesini tanımlarken yetersiz kalmaktadır (Battal, 2021: 296).

1.4. Etnik Kimlik

Kimlik sosyal olarak incelendiğinde kişinin özünün belli bir toplumsal gruba ait olma ve bu ait olmaya atfettiği değerle bir bağ kurması olarak ifade edilebilmektedir. Kişinin bireysel veya diğer insanlarla ilişki halinde iken kendi varlığını tanımlamasını, diğerlerinden farklı yönlerini ayırt etmesini ve ait olduğu grup ile diğer gruplar arasındaki farkı ortaya koymasını sağlamaktadır (aktaran, Ekşi, 2012: 4). Etnik kimlik ise özellikle ulus devletlerin ortaya çıkışından sonra ilgilenilen bir kavram olmuştur. Bunun sebebi belli etnisitelerin ortak getirdikleri sosyal ve kültürel özelliklerin ulusun siyasal sürecinde kurucu rol oynamasından kaynaklanmaktadır (Yanık, 2013: 230).

Samuel Huntington'a göre Soğuk Savaş'ın bitişi ve Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile uluslararası sistemdeki yeni politika kimlik söylemleri gelişmeye başlamıştır. İki kutuplu dünyanın çöküşü ideolojiler etrafında birleşen ve birbirinden ayrılan halklar için, farklılığı belirleyen ideolojinin ortadan kalkması yeni tanımlamaları getirmiştir. Bu bağlamda "Biz kimiz?" sorusu rağbet görmüş ve ulusların birbirleri arasındaki tarihi, ekonomik, politik ve etnik olarak donmuş birçok sorun gün yüzüne çıkmıştır. Uluslar kendilerini tarihi geçmişleriyle tanımlama yoluna gitmiş, etnik kimliklere ve ait olunan medeniyete yapılan vurgu artmıştır. Etnik kimliklerinin ayırt edici yönünü anlamlandırırken "biz ve öteki" bağlamında tarihsel düşmanlıklar su yüzüne çıkmıştır (aktaran, Ekşi, 2012: 3-4).

1.5. Dini Kimlik

"Biz'i "öteki"nden ayırmak için kullanılan ve ait olunan mensubiyete bağlılığı artıran bir diğer kimlik türü ise dini kimliktir. Din bazı durumlarda bireylerin etnik kimliklerinden sıyrılmalarını sağlayarak ortak bir din kimliği altında üst kimlik oluşturabilmektedir. Osmanlı Devleti'nin Balkanları yüzlerce yıl hâkimiyeti altında tutmuş bir devlet olmasında, bölge halkları etnik ve dini olarak ayrılmış olmalarına rağmen hepsini dinlerine göre sınıflandırmış olması etkili olmuştur. Bu bağlamda milliyetçilik ayrılıklarının oluşmasını engellemiştir (Özsoy-Kobak, 2019: 216).

Devletler dini kimlikleri bir tehditle karşılaştığı anda dini kimliklerini öne çıkarılabilmekte ve kendisi ile aynı dini kimliğe sahip devletleri dost olarak görerek biz çatısı altında birleşebilmektedir. Bu bağlamda kendisi ile aynı dini kimliğe sahip olmayan ve dini kimliğine tehdit oluşturan devleti ya

da devletleri düşman olarak nitelendirerek ötekileştirebilmektedir (Volkan, 2017). Devletlerin dini kimlikleri uluslararası politikalarını dahi belirleyebilmektedir. Bu yönüyle ekonomik temeller ve işbirliği üzerine kurulmuş olan Avrupa Birliği'nin üyeleri arasında Müslüman bir ülkenin olmaması birliğin aslında Hristiyan devletler arasındaki ekonomi ve ortak değerler birliği olduğu göstermektedir. Bu bağlamda devletler aynı etnisiteye ya da etnik kimliğe sahip olmasalar dahi din kimlikleri altında birleşebilmekte ve ortak çıkarlar doğrultusunda hareket edebilmektedir.

2. Post-Sovyet Dönemi Rus Dış Politikasına Sosyal İnşacı Çerçveden Bakış

2.1. Batı için 'Öteki' Kimlikli Rusya

Sovyetler Birliği'nin dağılışı uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık yaklaşımının yükselişe geçmesini ve popülerliğinin artmasını sağlamıştır. Realizmin ve neorealizmin sabit verili gördüğü uluslararası sistemde inşacıların önemini savundukları kimlik, kültür, din, dil, norm gibi kavramların dönüştürücü ve değiştirici rolü Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile daha da iyi anlaşılmıştır. Sovyet Rusya'nın Batılılaşma, Batı medeniyeti ile yakın ilişkiler kurmasını sağlama amacıyla gerçekleştirdiği Glasnost ve Prestroyka politikaları ile bünyesindeki diğer devletleri ekonomik bir yük olarak görmeleri ve yalnızca Ruslardan oluşan bir devlet olma fikri, dağılışı sürecini hızlandıran faktörlerden olmuştur. Nitekim 1991 yılına gelindiğinde süreç tamamlanmış ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda kurulan devletlerden biri de Rusya Federasyonu olmuştur (Dağı, 2002: 92).

Sovyetler Birliği'nin dağılışı sonrası dönem yeni Rusya'nın kendi kimliğini sorguladığı bir dönem olmuştur. Rusya, "Ruslardan oluşan bir devlet midir?" veya "Rus İmparatorluğu'nun devamı mıdır?" gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmış, fakat hala net bir cevap bulunamamıştır. Rus İmparatorluğu dağılsa dahi etkisinin Sovyetler Birliği'nde devam etmiş olması, Sovyetler Birliği'nin dağılışının aslında Rus İmparatorluğu'nun dağılışı gibi hissedilmesine neden olmuştur. Dağılışı sonrası kimlik arama döneminin uzaması halkta ve entelektüeller arasında 'kendini nerede konumlandıracağını bilememe' hissini artırmıştır (Akhiyadov, 2020: 1). Bu bağlamda günümüze dek devam etmiş olan Rusya'nın kimlik arayışı inşacıların vurgu yaptığı kimlik kavramının önemini ortaya koymaktadır. Kimliğin sosyal bir inşa süreci sonunda oluştuğunu ve çıkarları belirlediğini savunan inşacı yaklaşım Rusya'nın kimliği ile bağlantılı olan çıkarlarını açıklamak açısından faydalı olmaktadır (Özdal, 2020: 188).

Rusya'nın Hristiyan bir Avrupalı devlet olmasına rağmen Batı tarafından ötekileştirilmesi uzun bir tarihsel sürece dayanmaktadır. Rusya ile Batı arasında ciddi farklılıklar olduğu savının kabul edilmesinin temelleri Rusya'nın Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimsemesi ve Avrupa'nın bağlı olduğu Roma hukuk sistemini Moğol saldırıları yüzünden benimseyememiş olmasında yatmaktadır. Batı tarafından bu şekilde görülen farklılık Rusya tarafından da Batı karşıtlığının doğmasına ve 'öteki' üzerinden bir kimlik edilmesini doğurmuştur (Kaya, 2010: 41).

Rus toplumunun kimliğinin tarihsel kökenleri Kiev Rusya'sına dayanmaktadır. M.S. 988. yılda Bizans İmparatorluğunun dini mezhebi olan Ortodoksluğu benimsedikleri dönemde Ruslar, Avrupalı Hristiyan bir Slav toplumu olarak görülmekteydi. Bu durumu değişikliğe uğratan gelişme Rusların Moğollar tarafından uzun yıllar boyunca istila edilmesi olmuştur. Rusların Ortodoksluğu benimsemesinin ekonomik, kültürel, ticari ilişkiler çerçevesinden Rus toplumuna birçok katkısı olmuş, aynı zamanda kültürel ve sosyal açıdan ortak bir medeniyet inşa etme süreci gerçekleşmiştir. Doğu Roma'dan kendilerine geçen kültürel özellikler Rus ve Slav toplumunun kimliğini inşa etmiştir (aktaran, Gafarov, 2020: 80-81). Kiliselerin ayrılışı sürecinin tamamlanmasıyla Ortodoksluğun merkezi Doğu Roma (Bizans) olmuş ve Konstantinopolis'in Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesiyle Doğu Roma ortadan kalkmıştır. Ortodoks mezhebinin merkezinin tarih sahnesinden silinişi Rus İmparatorluğuna dünyadaki en çok Ortodoks nüfusu bünyesinde barındırmasından dolayı Üçüncü Roma olma iddiası sunmuştur (Yegarov, 2017).

Kimliklerin siyasetteki önemi göz önünde bulundurulduğunda Batı'nın Rusya'yı Batılı görmemesi yaygın bir kabul olmuş ve Batı kendisini, Rusya ile kendileri arasındaki farklılıkla tanımlamıştır. Batı için Rusya, topraklarının büyük bir bölümü Asya'da olduğu için Avrupa'dan daha çok Asya etkisi altında kalmış ve Roma hukuk sistemini benimseyememiş bir ülkedir. Farklılıkların esas kaynağı iki temel noktaya indirildiğinde bunlardan ilki Rusya'nın seçtiği Hristiyanlık mezhebi ve kiliselerin ayrılığı ile Doğu Roma'ya bağlı kalması dolayısıyla dini köklerini Batıdan değil Doğu Roma'dan (Konstantinopolis'ten) almış olmasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer önemli farklılık da Moğol saldırıları sebebiyle Avrupa'da yaygınlaşmaya başlayan Roma hukuk düzeninden ve değerleriyle, hukukuyla, Rönesans'ı ve reformuyla şekillenen Avrupa'nın dışına itilmiş olmasından kaynaklanmaktadır (aktaran, Kaya, 2010: 42-43).

Rusya'nın Batı tarafından ötekileştirilmesinin kökleri görüldüğü üzere uzun bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Bu yönüyle Rus İmparatorluğu'nda Batı ile yakınlaşma, modernleşme denemeleri yapılmış olsa da, Rusya Batı tarafından tam anlamıyla benimsenememiş ve Batı'nın emperyalist politikaları için bir tehdit olarak görülmüştür. Tarihsel süreçte oluşan bu gelişmeler Rus toplumunda da Batı'ya karşı olan algıları şekillendirmiştir. Rusya'nın kimliği ve kültürüyle nerede konumlanması gerektiği kendi içlerinde de farklı görüşleri barındırmalarına sebep olmuştur. Bunlardan ilk görüşe göre Rusya'nın medeniyet olarak Avrupa'ya ait olduğunu savunan Batıcılar, Avrupa'yı kendileri için örnek kabul etmişler ve Rusya'nın ilerlemesi için Batılılaşması gerektiğini savunmuşlardır (Kaya, 2010: 55). 19.yyda savunulan bu görüş Sovyet Sonrası dönemde de tekrar ortaya çıkmıştır. İkinci görüşü oluşturan Slavofiller ise Batılılaşma yanlısı olanlara karşı çıkarak Rusya'nın Slav ve Ortodoks köklerine dönmesi ve Batı'dan gelecek olan hiçbir kültürel değer benimsenmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Slavofiller, Rusya'nın Avrupa'dan çok farklı bir medeniyet olduğunu ileri sürerek bu farklılığı Ortodoks kilisesi, Rus düşünce dünyası ve Rus halkının kültürel özellikleri ile açıklamışlar ve dini farklılığın üzerinde durmuşlardır. Kültürün önemini savunan Slavofiller, Doğu Slav ve Slav halklarıyla olan ilişkileri önemsemişlerdir (Leontiyeva, 2012: 44-45). Son olarak Avrasyacı görüşü benimseyenlere göre Rusya sadece Slavlığa ve Rus olmaya indirgenemeyecek kadar büyük bir medeniyettir. Avrasyacılar, Rusya'nın kimliğinde jeopolitik gerekçelerle yer edinmiş olan Asyalılığın etkisini de savunmuşlar ve Rusya'yı Ortodoks ve Slav kimliğiyle Asya ve Avrupa'da yer alan büyük ve ayrı bir medeniyet olarak kabul etmişlerdir. 19.yy'da ortaya çıkmış bir düşünce olsa da Avrasyacılık, Sovyetler Birliği sonrasında da etkisini devam ettiren bir görüş olmuştur (Özdal, 2015).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile Rusya'nın tekrar ötekileştirildiği görülmektedir. Dünyanın iki gücünden biri olan Rusya'nın sahip olduğu komünist ideolojisinin Batı'ya yayılmasından endişe eden ABD ve Avrupa ülkeleri, 1949 yılında kolektif savunma örgütü olan NATO'yu kurmuşlardır. Bu bağlamda sosyal inşacı perspektiften değerlendirme yapıldığında inşacıların, rasyonalist teorilerin devletleri uluslararası sistemde kendiliğinden var olmuşlar gibi görmelerini eleştirmeleri haklılık kazanmaktadır. Rusya tarih sahnesinde var olduğundan bu yana, sahip olduğu farklılıklar nedeniyle ötekileştirilmiş ve bir kimlik arayışı içine girmiştir. Uluslararası sistemi oluşturan aktörlerin kimliklerinden bağımsız düşünülebilmesi Rusya'nın tarih boyunca nereye ait olduğunu sorgulamasına ve çıkarlarını kimliği ile şekillendirmesine sebep olmuştur (Lukyanov, 2016; Karaganov, 2011).

2.2. Rusya'nın Yakın Çevre Politikası

Sovyetler Birliği dağıldığında yeni kurulmuş Rusya Federasyonu'nun en önemli sıkıntısı, ekonomik sorunlar olmuştur. Gorbaçov'un uygulamaya koyduğu Prestroyka ve Glasnost politikaları beklenen etkiyi yapmayarak devletin ve ekonominin çöküşünü hızlandırmıştır (Dağı, 2002: 92). Sovyet sonrası ilk dönemde uygulamaya koyulan Batıya yönelik ekonomik ve siyasi politikalar Sovyetlerin son dönemini hatırlatırken bir diğer sorun ise Rus halkının kimlik bunalımı yaşaması olmuştur. Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği'nin güçlü dönemlerinde olduğu gibi güçlü bir Rusya

olmaktan uzaklaşılması halkta ümitsizliği artırırken donmuş, birçok kavram gün yüzüne çıkmış, milliyetçi ve dini söylemler artmıştır. Sosyal inşacılar için önemli kavramlardan biri olan din, Sovyet Sonrası dönemde Rusya'nın politikalarında etkili olmuştur. Son olarak etnik, kültürel ve dini unsurların öneminin ortaya çıkışıyla Rusya eski Sovyet ülkelerinde yaşayan Rus vatandaşlarını korumak hem de ortak bir geçmişi paylaşıyor olmak sebebi ile yakın bölgesine önem vermiştir (Tellal,2010:205).

Sosyal inşacılar uluslararası sistemdeki aktörlerin güç mücadelesinin yalnızca maddi sebeplerle değil kimliklerle de etkili olduğunu savunmaktadırlar. Güç mücadelesinin arka planında düşünsel normların yattığını ve bu normların toplumsal bir süreç içerisinde kimlikleri şekillendirdiğini bu bağlamda da politik bir eylem meydana getirdiğini savunmaktadırlar. Uluslararası sistemde süreçlerin dönüştürücü ve değiştirici yönünün önemini ileri süren inşacılar, değişen kimliklerin çıkarları da değiştirebileceğini söylemektedirler (Ekinci,2019: 99-100).

Rusya'da Batı yanlısı görüşlerin ekonomide beklenen etkiyi vermemesi bu dönemde Batıcı, Slavofil ve Avrasyacı gibi düşünce görüşlerinin tekrar tartışılmasına neden olmuştur. Bu görüşlerin hangisi üzerinden bir kimlik belirlenerek politika gerçekleştirilmesi gerektiği sorgulanmıştır. Batıcı bir politika izlenmesini gerektiğini savunan Yeltsin, Rusya'ya dışarıdan değil içeriden bir tehdit olduğunu ve bu tehdidin de ekonomik kaynaklı olduğunu savunmuştur. Batı ile her türlü işbirliği yapılmasını savunan Yeltsin için Orta Asya ve Kafkasya bu dönemde Rusya için bir çare olmak yerine yük olarak görülmüş ve önemsenmemiştir. Fakat beklenen fayda sağlanmadığı için Batıcı görüş etkisini kaybetmiş ve bu dönemde etkisini artıran Avrasyacı düşünceye göre Rusya'nın çareyi yakın çevresinde araması gerektiği savunulmuştur (Kısacık ve Kaya, 2016: 49).

Avrasyacı düşüncenin benimsenmesinde, uygulanan Batılı tarzdaki ekonomik politikaların ekonomik gerilemeyi daha da artırması ve bunun sonucunda artan Batı karşıtlığı fikirleri etkili olmuştur. Avrasyacılar Rusya'nın gücünü Batılı politikalarla değil yakın çevresindeki ilişkilerle artıracığını savunmuşlardır (Kısacık ve Kaya, 2016: 51). Bu bağlamda Sovyetler Birliği dağıldıktan hemen sonra uluslararası politikada etkili bir siyaset gerçekleştiremeyeceğini anlayan Rusya, eski gücünü hatırlatıcı eylemlerde bulunmaya çalışarak etki sahibi olabileceği yakın çevresine yönelmiştir (Dağı, 2002: 179). "Yakın Çevre" Sovyetler Birliği'nin dağılışı sonrası yeni kurulmuş eski Sovyetler Birliği üyesi ülkelerini tanımlamak için kullanılmış bir nitelendirme. Bu bölge ortak Sovyet geçmişi, yeni kurulan ülkelerdeki Rus vatandaşlarının varlığı, ekonomik ve askeri politikalar için vazgeçilmez olması bakımından Rusya'nın güç kimliğinin uygulama alanı olarak görülmüştür (Ekinci, 2019: 101).

Boris Yeltsin döneminde, ilk kez Avrasyacılar tarafından dile getirilen Yakın Çevre Doktrini benimsenmiş ve uygulanmaya başlamıştır. Bu doktrine göre; Rusya'nın çıkarlarını gerçekleştirebilmesi için Bağımsız Devletler Topluluğu devletleri ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kurulmuş diğer devletlerle uyum içinde yaşaması ve bu doğrultuda politikalar yürütmesi gerekmektedir (Canar,2013:164). Rusya bu bağlamda kendisini, önceden Sovyet ülkesi olan ve yeni devletleşmiş ülkelerin ekonomik, askeri ve güvenliğe yönelik istikrarlarının sağlayıcısı olarak görmüştür. Yakın bölgesindeki oluşabilecek çatışmaların önlenmesi bağlamında sorun çözücü ülke olma ve yeni çıkarlar elde etmek için bölge ülkeleriyle işbirliği gerçekleştirme amacı gütmüştür. Bu yönüyle bölgenin istikrarı, Rusya'nın güvenliğinin artmasını kolaylaştıracak bir unsur olarak görülmüştür (Yapıcı, 2010: 393).

Avrasyacılık, ABD'nin uyguladığı Monroe Doktrini gibi düşünülebilir. ABD bu doktrini uygularken kıta Avrupası ve dünyanın geri kalanından kendisine karışmamasını istemiştir. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile ABD'nin başını çektiği tek kutba dönen dünyada ABD, Rusya'nın kendi içine dönmesine izin vermemiştir. Rusya'nın çevresinde ekonomik ve siyasi ittifaklar kurarak kendisi ile rekabet edemeyecek durumda olan Rusya'yı çevrelemiştir. Buna karşın Avrasyacı

düşünce ise Rusya'nın yakın çevresindeki ülkelere ABD ve Batıyı bölgeden uzaklaştırıp Rusya etrafında bir politika yürütmezlerse kendilerinin bir varlık sürdüremeyeceğini ileri sürmüşlerdir (Arı, 2010: 267).

Bu dönemde Rusya'nın devlet kimliğini şekillendiren görüş Avrasyacıların yeni versiyonu olan Neo-Avrasyacılık olmuştur. Özellikle Putin döneminin dış politikasında etkili olan bu görüş Batı karşıtlığı ve Rusya'nın kimliğinin nereye ait olduğunu sorgularken klasik Avrasyacılar gibi Rus köklerini Ortodoksluk mezhep inancına, Rus kültüründeki Moğol-Tatar etkisine ve Asya'ya bağlamışlardır. Bu yönüyle Avrupa'da toprağı olsa da Rusya'nın kültür ve medeniyet olarak bir Avrasya ülkesi olduğu savunulmuştur (Özdal, 2015). Neo-Avrasyacılar ekonomiyi dahi kültürel ve tarihsel köklerle ilişkilendirmişlerdir. Avrasyacılar sivil toplum kuruluşlarının ayrılıkçı hareketleri artırdığını iddia ederek devlete ait kurumlarla Avrasya'da bulunan halkların ekonomik, tarihi, dini, dilsel, kültürel ve daha birçok farklı alanda bütünleşmesini sağlamayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda sosyal inşacı yaklaşımın devletlerin dış politikalarını etkileyen unsurlar olarak gördükleri birey, kültür, norm, toplum, din, dil gibi kavramlar Sovyetler Birliği sonrasındaki Rusya için Avrasyacılar tarafından önemli görülmüştür (İmanov, 2007: 232). Bu yönüyle Rusya'nın yakın çevresindeki ülkeleri Rus Dünyası olarak görmesi ve Rus Dünyası Vakfı'nı kurması eski Sovyet ülkeleri ile paylaştıkları tarihi bağları kaybetmek istemediğini göstermektedir. Öncesinde inanç temeli üzerinden bir birliği anlatan Rus Dünyası ifadesi daha sonraları ortak tarihsel geçmişi paylaşan, Rusça konuşan ve Rusça düşünen toplulukları tanımlamak için kullanılmış ve tanımın sınırları genişlemiştir (Akhiyadov, 2020: 2-3).

3. Post Sovyet Dönemde Rus Dış Politikasında Kimliğin Etkisi: Sırbistan Örneği

3.1. Bosna Hersek Savaşı

Batı'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da şahit olduğu en büyük savaş olan Bosna Savaşı, donmuş kimliklerin ve söylemlerin gün yüzüne çıktığı bir savaş olmuştur. Bölgenin siyasi tarihine kısaca bakıldığında Osmanlı Devleti tarafından 1463 yılında fethedilen Bosna ve Hersek toprakları, Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla Avusturya Macaristan İmparatorluğu tarafından 1908 tarihinde ilhak edilmesine kadar Osmanlı toprağı olarak kalmıştır (Bağcı, 1992: 257). Birinci Dünya Savaşı'nın da çıkış yeri olan bölgede savaş sonucunda Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması ile 1918 tarihinde Sırp'lardan, Slovenlerden, Hırvatlardan ve bölgedeki diğer halklardan oluşan bir krallık kurulmuş ve bu krallık 1929 tarihine gelindiğinde Güney Slavları anlamında Yugoslavya olarak kendini adlandırmıştır (Roberts, 2013: 1106). İkinci Dünya Savaşı'nda Alman saldırısına uğrayan bölge, Sosyalist desteği ile saldırıyı önledikten sonra iki kutuplu dünyadaki kutuplardan biri olan sosyalist kutbu benimsemiş ve 1946 yılında sosyalist lider Tito önderliğinde Sırp'lar, Boşnaklar, Hırvatlar, Makedonlar, Slovenler ve Karadağlılardan oluşan Sosyalist Yugoslavya Federal Devleti kurulmuştur (Öner, 2013: 31).

Yeni kurulan Yugoslavya'da etnik, askeri ve siyasi olarak gücü elinde bulunduran Sırp'lar olmuştur. Tito'nun çok etnisiteli ülkede düzenin devamlılığını sağlamaya önem vermesi ve ortak bir kimlik inşa etme çabaları Tito döneminin sonuna değin başarılı olmuş ve bölgedeki Sırp üstünlüğü dengede tutulmuştur (Armaoğlu, 2012: 1103). Tito'nun ölümünün ardından donmuş halde bulunan bütün sorunlar gün yüzüne çıkmış ve Yugoslavya'dan ayrılmalarla sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile Soğuk Savaş'ın bitmesi şüphesiz Yugoslavya'yı da etkilemiştir. Tito döneminde kontrol altında tutulan Sırp milliyetçileri bu dönemle birlikte etkisini hissettirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda 1991'de Slovenya ve Hırvatistan federe devletten ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Sırp tehdidi altında yaşamak istemeyen Bosna- Hersek aynı şekilde 1992 tarihinde bağımsızlığını ilan ettiğinde başta Avrupa Topluluğu ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından bağımsızlığı tanınmıştır (Bağcı, 1992: 258). Bosna-Hersek'in bağımsızlığının tanınması başta Bosna içindeki Sırp'lar olmak üzere kabul edilmek istenmemiştir. Bunda Bosna Hersek topraklarında yaşayan Sırp ve Hırvat nüfusun sayısının çok olması ve Sırp ve Hırvatların bundan dolayı tarihsel olarak hak iddia etmeleri sebep olmuştur (Adaş ve Konuralp, 2020: 108). Bosna'nın bağımsızlığını kabul etmek

istemeyen ve Yugoslavya devletinin askeri gücünü elinde tutan Sırlar, saldırılara başlamış ve Avrupa'nın gözü önünde Bosna Savaşı'nın yaşanmasına engel olunamamıştır. Sırların Büyük Sırbistan hayallerinin tekrar söylem haline gelmesiyle Belgrad yönetiminin desteğini hisseden Bosna'daki Sırlar da silahlanmış ve binlerce Bosnalının yerinden edildiği, toplama kamplarına kapatılarak işkence gördüğü, kadınların tecavüze maruz kaldığı ve en acısı Avrupa'nın gözlerinin önünde soykırıma uğradığı yaklaşık üç buçuk yıl sürmüş olan Bosna Savaşı yaşanmıştır (Battal, 2021: 299).

Birbirini izleyen bağımsızlık kararları etnik ve dini olarak çok parçalı olan bölgede ayrışmaları daha da derinleştirmiş ve tarihsel arka plana sahip bütün etnik nefretler ortaya çıkmış, düşman olarak görülen gruba dair her şeyin yok edilmeye çalışıldığı acımasız bir kıyıma dönüşmüştür. Avrupa'nın bölgede doğrudan bir çıkara sahip olmaması savaşın ilk yıllarında çekimser kalmasına sebep olmuşsa da Rusya'nın bölgede aktif olabilme tehdidine karşı bölgeye barış kurucu olarak çağrılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile yeni kurulan Rusya, Bosna Savaşı'nın ilk yıllarında kendi iç sorunlarıyla uğraştığı ve daha çok Batı merkezli politika izlemek istediği için çekimser olmakla birlikte Batı ile hareket etmiştir. Avrupalı devletler çatışmaları durdurmak için güç uygulama hakkı olmayan BM Barış Gücü'nü bölgede istikrarı sağlamak için görevlendirmişlerdir (Ayhan, 2020: 154). Batının savaş boyunca Sırlara karşı etkili olacak bir yaptırım uygulamaması Sırların saldırılarının şiddetini artırmasına sebep olmuştur (Dalar, 2008: 97). Çeşitli yaptırım kararları ile uluslararası örgütler ve devletler savaşı sonlandırmak için ellerinden geleni yaptıklarını söyleseler de dünya; BM tarafından güvenli bölge ilan edilen ve BM barış gücü askerleri tarafından korunan Srebrenitsa'daki Boşnakların Sırlar tarafından soykırıma uğramalarına şahit olmuştur. Bu olay sonrasında uluslararası baskıyla karşılaşan NATO bölgeye müdahale etmiş, çatışan tarafları diplomasiyi de kullanarak aynı masaya oturmuş ve savaşın sona ermesi, bölgede düzen ve sükûnetin sağlanması için Dayton Antlaşması'nı çözüm olarak sunmuştur (Battal,2021: 299). Dayton Antlaşmasıyla oluşturulan anayasa ise Bosna Hersek'te Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlardan oluşan üç milletli yönetim uygulaması getirmiş, entiteler ve özerk bölge de dahil olmak üzere birlikten çok bölünebilmenin önünü açmıştır (Dalar, 2008: 99-100). Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda komünist ideolojinin zayıflamasının Yugoslavya'nın dağılmasına ve Bosna Savaşının yaşanmasına sebep olduğu söylenebilirse de Bosna Savaşı'nın Avrupa'nın ve dünyanın seyrettiği bir din savaşı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.2. Sosyal İnşacı Çerçveden Rusya'nın Bosna Hersek Savaşındaki Politikası

İnşacı yaklaşımın devletlerin kimlikleri çıkarlarını belirler ve çıkarlar sosyal, kültürel, tarihsel inşa süreci ile oluşur görüşünden hareketle Rus- Sırp ilişkilerinin uzun bir tarihsel geçmişe sahip olduğu söylenebilmektedir. Rumeli bölgesinin önemini farkında olan Çarlık Rusya'sı stratejik çıkarlar elde etmek amacıyla tüm Slavları kendi egemenliği altında birleştirmeyi amaçlayan Panslavizm politikası gütmüştür. Panslavizm politikasının ilk başarısı, Osmanlı egemenliği altında yaşayan Ortodoks Sırların isyanları sonucunda önce özerklik ardından bağımsızlık kazanmaları olmuştur. Bu durum aynı zamanda kendini 19.yy'da Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ortodoksların hamisi olarak gören Çarlık Rusya'sı için de önemli bir başarı olmuştur (Adaş ve Konuralp, 2020: 106). Ardından Birinci Dünya Savaşı'nda Sırların tarafında olan Ruslar, Sırlara desteğini bir kez daha göstermiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra kurulan Yugoslavya devletinde ağırlığı elinde bulunduran Sırlar olurken İkinci Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya devleti de sosyalist ideolojiyi benimseyerek Rus yanlısı siyaset gütmüştür (Kay, 2014: 9-10).

Rusya'nın boğazlara açılan kapısı olan Balkan coğrafyasında Sırların müttefikliği Ruslar için önemli olurken, Sırlar için de her durumda kendilerini destekleyecek, özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nde dünyanın en güçlü iki devletinden biri olan Rusya'nın kendi yanlarında olduğunu bilmek Sırlara hareket serbestisi vermiştir. Bu bağlamda devletlerin karşılıklı çıkar elde etme süreçlerinde Slavlık etnik kimliği ve Ortodoksluk dini kimliğinin dış politika yapıcı etkisi görülmekle birlikte tamamıyla kimliklerin etkisi olduğu söylenememektedir. Sosyal inşacılar da aktörlerin eylemlerini salt

kimlik, kültür, norm, değer, din gibi kavramlara indirerek açıklamaya çalışmamakta fakat devletlerin dış politika yapım süreçlerinde çıkarlarını elde ederken bu kavramların etkisi olmadığını söylemenin yanlış olduğunu savunmaktadırlar. Bu yönüyle bakıldığında Ortodoksluğun ve Slavlığın her iki toplumda da öznelararası anlama sahip olduğu ve toplumda bir karşılığı olduğu görülmektedir (France 24: 2022).

Bosna Savaşı ilk yıllarında Rusya Federasyonu'nun etkili bir politika yürütememesinin sebebi Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile kendi iç meselelerine ve kimlik arayışına yönelmesi olmuştur. Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nin dağılışına zemin hazırlayan Glasnost ve Prestroyka gibi Batı merkezli politikaları, Sovyetler Birliği sonrasında da yönetimde ve ekonomide kurtuluş için Batı yanlısı politika izlenmesi gerektiği görüşünün etkin olmasını sağlamıştır. Rusya Federasyonu'nun ilk döneminde iktidarda olan Yeltsin, devlet ekonomik, sosyal, siyasal ve etnik birçok sorunla uğraştığı için dış politikada bir dayanak aramış ve bu nedenle Batı ile hareket ile etmenin doğru olduğunu savunmuştur. Rusya 1991 ile 1993 yılları arasında bu doğrultuda hareket etmiştir (İsmayıl ve Tatlı, 2018: 116). Bu bağlamda 1992'de Bosna Hersek'in bağımsızlığını tanıyan Rusya, dönemin ilk Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada da bölgedeki çatışmaların sorumlusunu Sırlar olarak görmüş, yaptırım kararlarını onaylamış ve dolayısıyla Sırlara beklediği desteği vermemiştir (Cretu, 2006: 48).

İnşacıların iç ve dış politikada önemini belirttiği din kavramı ulusal ve dış politika belirlemede gruplara atfettiği aidiyet sebebiyle önemli olmaktadır. Bosna Savaşı'nda Slavların Ortodoks mezhebine bağlı Hristiyan, Boşnakların ise Müslüman olması bu iki grup arasında aynı Slavlık etnik kimliğini paylaşmalarına rağmen tarihsel olarak iki ayrı kültür doğurmuştur (Volkan, 2017: 26-27). Nitekim Bosna Savaşı'nı bir din savaşı olarak görmemek için Hırvatların ve Slovenlerin bağımsızlığı kolay bir şekilde tanınırken Boşnakların bağımsızlığının da sorunsuzca tanınmış olması gerekirdi. Yaşanan savaş ve Srebrenitsa gibi tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleşen katliam ise bunun tam tersi olduğunu göstermektedir. Tarihsel süreçte oluşturulmuş düşmanlıkların etkili olduğu savaşta Sırlara göre Boşnaklar, Müslümanlığı seçmiş ve Türkleşmiş Slavlardır ve Balkanların dindar milleti Sırlar, Avrupa'da ve Balkanlarda Müslüman bir devletin olmasına hatta bu devlette etnik Ortodoks Sırların yaşamasına müsaade etmek istememektedir. Bu doğrultuda Sırların Ortodoks Kilisesinin düşmanlığı tetikleyici söylemleri ve Müslümanların olmadığı Büyük Sırbistan hayali kuran Sırp yönetimini destekleyici tutumları ile din temelli Sırp sözcülüğü yapılmış ve saldırılar meşrulaştırılmaya çalışılmıştır (aktaran, Ayhan, 2020: 155-156).

Rusya'nın Bosna Savaşı'nda Sırlara karşı tutumundan rahatsız olan muhalefette sesler yükselmiş ve Ortodoks kimliğinin öncelik haline getirilerek Sırlara gereken desteğin verilmesi gerektiği savunulmuştur. Bunda Rusya'nın izlediği Batı yanlısı politikalara karşın Batı'nın bölgede Rusya'yı uzaklaştırıcı ve tek söz sahibi olmak isteyen tarzdaki faaliyetleri etkili olmuştur. Bu durum Rusya'nın içindeki milliyetçi kesimi harekete geçirmiş, tarihsel bağlar tekrar önemli olmuş ve hükümeti Sırp yanlısı politika izlemeye itmiştir (Judah, 2000: 119). Bu durum göstermektedir ki devletlerin dış politikaları sosyal bir gerçeklik süreci ile inşa olmakta ve süreç içerisinde değişim yaşayabilmektedir. Rusya'nın Bosna Savaşı'nın ilk yıllarında Batı kimliğini tercih ederek yürüttüğü dış politika, ait olduğu toplum tarafından kabul görmediğinde toplumun isteği doğrultusunda değişmiştir (Trenin, 2015). Rusya bu doğrultuda değişen politikasıyla birlikte Sırların ele geçirdiği topraklardan geri adım atmamasını desteklemiş, Müslümanlara uygulanan silah ambargosunun devam etmesi gerektiğini savunmuştur. Sırlara silah ve teçhizat sağlayan Ortodoks dünyanın hamisi Rusya, Sırp lider Miloseviç'i yalnız bırakamayacaklarını belirterek askeri yardımlarda da bulunmuştur (Hungtinton,2006: 427-429).

4. Post Sovyet Dönemde Rus Dış Politikasında Kimliğin Etkisi: Ermenistan Örneği

4.1. Dağlık Karabağ Savaşları

Güney Kafkasya bölgesinde bulunan Dağlık-Karabağ sahip olduğu stratejik önem sebebiyle tarih boyunca birçok çıkar çatışmasına ev sahipliği yapmıştır. Önce Osmanlı ile İran arasında nüfuz mücadelesi verilen bölgede Osmanlı'nın etkisinin azalmasıyla Çarlık Rusya'sı hâkim olmuştur (Ekici, 2017: 63). Bölgedeki sorunların temeli sayılan Rus Çarlığı ile İran arasında 1828 yılında imzalanan Türkmençay Anlaşması ile Azerbaycan topraklarının kuzeyi Çarlık Rusya'sına güneyi ise İran'a bırakılmıştır ve bölgeye düzenli olarak Osmanlı Devleti'nden, İran'dan ve Rusya'dan Ermeni nüfus getirilmiştir (aktaran, Bozkuş, 2021: 55-56). 19.yyda Rus Çarlığı döneminde bölgeye uygulanan iskân politikalarıyla demografik yapı değiştirilmiş ve Türk Dünyasının içinde Rus Çarlığının çıkarları doğrultusunda hareket edecek bir tampon bölge oluşturulmuştur (Pirinççi ve Güler, 2020: 38). Sovyetler Birliği döneminde de bölgenin bu ihtilafli durumu Azerbaycan ile Ermenistan'ın problem yaşamasına neden olmuştur.

Dağlık Karabağ 1921'de Azerbaycan'a bağlı otonom bir bölge statüsündeyken 1923'e gelindiğinde özerklik elde etmiştir. Bölgede hak iddia eden Ermeniler, bölgenin özerkliğini kabul etmek istememişlerdir. Sovyetler Birliği'nin zayıfladığı dönemde hak iddialarını sesli bir şekilde dile getiren Ermeniler, Sovyetler Birliği'nin dağılışıyla Azerbaycan'a bağlı Dağlık Karabağ ile Azerbaycan topraklarının yüzde yirmisine saldırmıştır. Birinci Karabağ Savaşı bu saldırının ve Ermenilerin Dağlık Karabağ topraklarını kendisine katma isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (İşyar, 2020). Bu doğrultuda 1987'de başlayan çatışmalar 1992'ye gelindiğinde bağımsızlık ile savaşa dönüşmüş, 1994'te ise Ermenilerin bölgeyi işgaliyle sonuçlanmıştır. Bu işgalde tarihsel süreç içerisinde bölgeye yerleştirilen Ermeni nüfusunu gerekçe gösteren Ermeniler, ateşkes kararına uymayarak Azerbaycan'ın yedi rayonunu ve Dağlık Karabağ'ı işgal ederek bölgeyi kendi denetimleri altına almışlarsa da BM; Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan toprağı olduğunu belirtmiştir (Pirinççi ve Güler, 2020: 38-39). Bölgedeki çatışmaların ilk başladığı yıllarda sorun SSCB tarafından Bağımsız Devletler Topluluğu bağlamında çözülmeye çalışılmış ve daha çok Sovyet Rusya'nın bir sorunu olarak düşünüldüğü için uluslararası çözüm girişimleri olmamıştır. Fakat gereken çözüm sağlanmadığı ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sorun daha da derinleştiği için 1992 yılında Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT)'nin çözüm girişiminde bulunması sorunu uluslararasılaştırmıştır. AGİT'in eş başkanlığını yürüten devletler Rusya, ABD ve Fransa olurken Rusya'nın Ermenistan lehine aldığı kararlar sorunun çözümünü zorlaştıran etmenlerden olmuştur (Ekici, 2017: 69-73).

Bölgedeki enerji kaynakları ve bunların işletilmesinde söz sahibi olmak isteyen Rusya, Azerbaycan'ın petrol ve doğalgazının işletilmesinde söz sahibi olmak ve Batı'yı, Hazar bölgesinden uzak tutmak amacıyla bölgedeki etnik sorunları derinleştirmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda Ermenistan, Azerbaycan topraklarını işgal ederken destek sağlamış, 1997 yılında ise Ermenistan ve Rusya "Karşılıklı Yardımlaşma ve Dostluk Anlaşması" imzalayarak taraflardan birine silahlı bir saldırı gerçekleşirse diğer tarafın da savunmaya geçeceğini belirtmiştir. Azerbaycan kendisine ait olan toprakları almak için bir girişimde bulunduğu takdirde bu anlaşmaya göre Rusya'nın müdahale etme hakkı ile karşı karşıya kalacaktır. Anlaşma ile Ermenistan'ın ülkesini Rus askerinin karargâhına dönüştürmesi, bölgedeki diğer devletlerin güvenliğini de tehdit edilmesine anlamına gelmiştir (aktaran, Şihaliyev, 2012: 148-149).

Ermenistan'ın Azerbaycan'a 27 Eylül 2020'de saldırmasıyla başlayan İkinci Karabağ Savaşı Azerbaycan'ın askeri ve diplomatik başarısıyla sonuçlanmış ve Rusya'nın arabuluculuğu ile bölgede yıllardır Azerbaycan'ın aleyhine devam eden statükonun bozulduğu bir mutabakat imzalanmıştır (insamer,2020). İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'ın başarılı bir politika izlemesinde içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik gücünün etkisi, Türkiye'nin askeri yardımları ve Rusya ile izlediği dengeli siyaset etkili olmuştur (Pirinççi ve Güler, 2020: 42). Ermenistan Başbakanı Paşinyan ise savaş boyunca Avrupalı müttefiklerinden beklediği desteği görememiştir. Bu süreçte Ermenistan, özellikle

Rusya tarafından yalnız bırakılarak cezalandırılmışsa da Rusya öncülüğünde imzalanan ateşkes anlaşmasıyla daha fazla kayıp vermektense yine Rusya sayesinde kurtulmuştur (Bozkuş, 2021: 60).

4.2. Sosyal İnşacı Çerçeveden Rusya'nın Karabağ Savaşlarındaki Politikası

Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile kendi içindeki kimlik bunalımına çözüm arayan Rusya önce Batıya yönelik politika izlemişse de bu politikanın etkisi beklendiği gibi olmamıştır. Rusya'nın Batı ve ABD doğrultusunda politika izlemesinin Rusya'ya karşı bir hakaret olduğu savunularak yönünü eski Sovyet Rusya ülkelerinden oluşan yakın çevresine yöneltmesi gerektiği belirtilmiştir (Clunan, 2009: 156-157). Rusya'nın içinden yükselen muhalefet ile terkedilen Batı yanlısı görüş, yerini Avrasyacılığa hatta onun yeni versiyonu olan neo-Avrasyacılığa bırakmıştır. Rusya'nın Avrupa'da toprakları olan Asya medeniyetine bağlı Hristiyan Ortodoks bir Avrasya ülkesi olduğunu savunan Avrasyacılar, jeopolitikte birlikte dinin öneminin de tekrar altını çizmişlerdir. Avrasyacı bir düşünür olan Aleksandr Dugin'in Ermenilerin Ruslar için önemli olmasının sebebi olarak gösterdiği Hristiyanlık, her iki millet arasında ortak bir bağ oluşturmaktadır (Dugin, 2004: 78). Bu bağlamda Rusya'nın Ermenistan'a özellikle Birinci Karabağ Savaşı'ndaki desteği ve sonrasında AGİT eş başkanlığı sürecinde Ermenistan'ı önceleyen tutumlarında, stratejik çıkarlarının etkisi olmakla birlikte paylaşılan din bağının etkisi olmadığını söylemek eksik kalmaktadır. Bu bağlamda sosyal inşacılığın popüler olmasında Sovyetler Birliği'nin dağılışının etkisi oldukça önemlidir. Yeni kurulan Rusya Federasyonu sosyal unsurların, normların, kimliklerin hatta dinin devletlerin dış politikasındaki etkisinin anlaşıldığı dönemlerden geçmiştir. Nitekim Rusya'nın ilk yıllarda Batılı kimliğini seçmesi kendisine yeni bir politika oluşturmasını gerektirirken kimlik, ülke halkı tarafından değişime uğradığında devlet yöneticileri bu doğrultuda Avrasyacı bir politika izleyerek yakın çevresine yönelmiş ve yeni bir dost-düşman ülke ayrımı yapmıştır. Bu doğrultuda sosyal inşacıların vurguladığı; süreçler kimlikleri şekillendirerek dış politika yapımcılarının çıkarlarını etkiler savına, Rusya'nın kuruluşundan 2000'li yıllara kadar iki ayrı dış politika yönelimi belirleyerek hareket etmesi örnek gösterilebilmektedir.

Rusya izlediği Yakın Çevre politikasıyla ekonomisini ve güvenliğini sağlayarak ABD'yi bölgenin enerji hattından uzak tutmak istemektedir. Bölgedeki etkisini ve kendisine bağımlılığı artırmak isteyerek donmuş halde bulunan kimlik sorunlarını derinleştirmiş ve sorunun çözümünde başvurulan ülke olarak güçlü Rusya olgusunu pekiştirmek istemiştir. Birinci Karabağ Savaşı'ndaki Ermenilere desteğinin aksine İkinci Karabağ Savaşı'nda Ermenistan'a beklediği desteği vermemesinde Paşinyan hükümetinin Batı ile olan ilişkilerine uyarı veren Rusya, bölgede Rusya'nın desteği olmadan başarılı olunamayacağını Ermenistan'a göstermiştir (Boyras ve Güngörmez, 2020). Bunda yıllardır paylaşılan ortak Sovyet kültürel mirasına karşın Ermenistan'ın Batıya yönelik söylem ve politika gütmesi etkili olmuştur denilebilmektedir.

Yakın Çevre Doktrinini dış politikasının aracı olarak benimseyen özellikle Putin dönemi Rusya'sı, yakın çevresinde Rus kültürünü paylaşan halklar arasında etnik unsurlardan ziyade kültür kimliği inşa etmiştir. Bu doğrultuda ifade edilen Rus Dünyası kavramı, Rus dilini konuşan, Rusça düşünen ve Rusya Federasyonu dışında yaşayan Ortodoks mezhebine bağlı halkları içermektedir (Saari,2014: 60). Kendisini Batı'dan ideolojik ve dini mezhep farklılığı ile ayıran Rusya, kültürel bağlar ve ekonomik kazanımlarla bölgesinde güçlü bir devlet olduğunu Batı ve ABD tarafından kabul edilmesini istemiştir. İnşacı yaklaşımdaki kimlik bu noktada karşılık bulmaktadır çünkü bir devletin kendini tanımladığı kimliği, diğer devletler tarafından aynı şekilde algılanmadığında uluslararası sistemde bir karşılık bulmamaktadır. Bu bağlamda Rusya bölgede hâkim gücün kendisi olduğunu; Sovyet sonrası BDT ülkeleriyle olan ilişkilerinin niteliği ve Rus Dünyası kavramıyla Batı'ya göstermek istemiştir (Özdal, 2020: 187). Rusya'nın Karabağ Savaşları'ndaki politikası bu bağlamda düşünüldüğünde eski Sovyet ülkesi ve oldukça önemli enerji kaynaklarına sahip Azerbaycan ile dengeli siyaset izlemiş ve bölgeye ABD'nin girişini engellemeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Ermenistan ile olan din bağları ve her iki milletin de paylaştığı tarihsel ortak "düşman Türk" imgesinin

Rusya'nın Ermenistan'a sağladığı desteklerde öznelarası anlamlar dünyasında oluşmuş etkisinin olduğu söylenebilmektedir.

Sonuç

Felsefeden psikolojiye, tarihten sosyolojiye kadar birçok bilim dalında kullanılmış bir yaklaşım olan İnşacılık, insan ve toplum arasında bağlantı kurarak olayların analiz edilmesini sağlamaktadır. Uluslararası ilişkilerde ise devletleri canlı bir aktör olarak ele alarak uluslararası sistemde gerçekleştirdiği eylemleri açıklamaya çalışmaktadır. Uluslararası ilişkilerde devletleri sosyal bir varlık olarak kabul eden sosyal inşacı yaklaşım, kimliğe dış politika kararlarının analizinde diğer teorilerden daha çok önem vermektedir. İnşacılara göre devletler sosyal bir varlık, uluslararası ilişkiler de sosyal bir alan olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda inşacılara göre devletler rasyonalist teorilerin iddia ettiği gibi salt çıkar elde etmek için eylemde bulunmazlar. İnşacılara göre bir devletin bir şeyi çıkar olarak görmesi dahi toplumsal inşa sürecinin sonucudur ve kültür, norm, dil, din, kimlik gibi kavramlar devletlerin çıkarlarını dolayısıyla dış politikalarını belirleyebilmektedir.

Kavramların kurucu rolüne dikkat çeken İnşacılar için kimlik; kültür, din, dil gibi kavramların toplumda öznelarası anlamlar dünyasında şekillenmesiyle oluşmuştur. İnşacılar bir devletin bir devleti dost diğer bir devleti düşman olarak görmesinin düşünsel köklerini oluşturulan kimliklerde aramaktadır. Uluslararası ilişkilerde işbirliğinin ve barışın devamlılığını kimlikler üzerinden kurmaya çalışan inşacılara göre devlet, dost olarak gördüğü bir devleti “biz” ortak kimliği ile kabul ederken düşman olarak nitelendiği devleti “öteki”leştirmektedir. Bundan dolayı devletler sadece varlığını sürdürmek için politika yapmamaktadır. Devletler oluşturulan bu dost-düşman kimliklerinin sonucunda çıkarlarına uygun politikalar yürütmektedir. Tarihsel bir süreçte oluşan kimlikler, devletlerin kimliğine dönüşerek çıkarlarını oluşturmaktadır.

Devletlerin kimliklerinin toplum tarafından öznelarası anlamlar dünyasında inşa edildiğini ileri süren inşacılara göre etnik kimlik gibi dini kimlikler de devletlerin karar alma sürecini etkilemektedir. Bu bağlamda Rusya, Bosna Hersek Savaşı'nın başladığı sırada dış politikada kendisine Batı yanlısı bir kimlik belirlemiş ve Sırlara beklediği desteği vermemiş olsa da Rus toplumunda Ortodoksluk ve Slavlık kimliğinin bir sonucu olarak Sırlara destek verilmesine yönelik yükselen sesler, devletin dış politikadaki karar alma sürecini değişime uğratmıştır. Bu değişimle Batı yanlısı dış politika kimliği terk edilerek, Slavlık ve Ortodoksluk kimliğini önceleyen ve kendini bu şekilde tanımlayan dış politika davranışı oluşmuştur.

Rusya'nın Dağlık Karabağ Savaşlarında özellikle de Birinci Dağlık Karabağ Savaşı'nda Ermenilere desteği yine Hristiyanlık dini kimliği üzerinden okunabilmektedir. Bu savaşta Rusya; doğal kaynaklar bakımından zengin ve Müslüman bir ülke olan Azerbaycan'a karşı, Hristiyan değerlerini paylaşan Ermenistan'ı desteklemiştir. Ermenistan'ın bölgede, Rusya'nın her politikasını destekleyen ve askeri bir karargâh gibi kullanabildiği Hristiyan bir müttefik olması bu desteği daha anlaşılabilir kılmaktadır. İkinci Karabağ Savaşı'nda Ermenistan'a gereken desteği vermemesinde Ermenistan'ın Batı yanlısı politikalar izlemesi ve Rusya'nın “Yakın Çevre”, paylaşılan tarihi ortak geçmiş söylemlerinin karşısında yer alması etkili olmuştur. Ermenistan'ın bu davranışı Rusya'nın Batı karşısında kendisini konumlandığı “Yakın Çevre”sinde güçlü Rusya kimliğine zarar vermektedir. Bu noktadan hareketle İkinci Karabağ Savaşı'nda, Rus Dış Politikasında kimlik, değişime uğramıştır. Rusya Hristiyanlık kimliğini öncelemek yerine Batılı devletlerin karşısında ve yakın çevresinde hâkim güç kimliğini öne çıkarmış ve bu doğrultuda savaşı bitiren ateşkes anlaşmaları Rusya öncülüğünde imzalanmıştır. Bundan dolayı sosyal inşacıların vurguladığı, devletlerin kimliklerinin bir inşa süreci içinde oluştuğu ve çıkarları doğrultusunda değişime uğrayabildiği görüşü; Rusya'nın Bosna Hersek ve Dağlık Karabağ Savaşları'ndaki politikaları, her iki ülke özelinde incelendiğinde gerek dini ve etnik

kimliklerin gerek bir devletin kendisini tanımladığı kimliğinin diğer devletler tarafından kabul edilmesi noktasında açıklayıcı olmaktadır.

Kaynakça

- Adaş, S. ve Konuralp, E. (2020). “Sırp Milliyetçiliği Fay Hattında Bosna- Hersek Siyasetinin Krizi”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, cilt:8, sayı:2, ss. 102-126.
- Adler, E. (2005). “Constructivism and International Relations”, Handbook of International Relations, (der.) Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ve Beth A. Simmons, SAGE Publications.
- Akhiyadov, M. (2020). “Rus Dünyası Doktrinini ve Dış Politikaya Yansımaları”, İnsamer, http://insamer.com/tr/rus-dunyasi-doktrinini-ve-dis-politikaya-yansimalari_3186.html (Erişim Tarihi: 03.10.2021).
- Alpman, Polat S. (2018). “Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, cilt:21, sayı:2, ss. 1-28, <https://doi.org/10.18490/sosars.475804>
- Arı, T. (2010). “Orta Asya ve Kafkasya- Rekabetten İşbirliğine”, Bursa: MKM Yayıncılık
- Arı, T. (2014). “Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post Modern Teoriler”, (der.) Tayyar Arı, Post-modern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Bursa: Dora Yayınları, ss:1-45.
- Armaoğlu, F. (2012). “20. Yy. Siyasi Tarihi: 1914- 1995”, İstanbul: Alkım Yayınevi
- Aşkın, M. (2007). “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt:10, sayı:1.
- Ateş, D. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Konstruktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, Sosyal Bilimler Dergisi, cilt:10, sayı:1, ss.213-235.
- Ateş, D. (2009). “Konstruktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası”, Uluslararası Hukuk ve Politika, cilt:5, sayı:20, ss.79-103.
- Aydoğdu, H. (2004). “Modern Kimlikte Öznenin Ölümü”, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı:10, ss.115-147.
- Ayhan, H. (2020). “Bir Uygarlık İmecesini Olarak Bosna Savaşı'nın Batı'sı”, Avrasya Etüdüleri, cilt:57, sayı:1, ss.153-178.
- Bağcı, H. (1992). “Bosna Hersek ‘Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş’”, Tarih Araştırmaları Dergisi, cilt:16, sayı:27, ss.257-279. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000057
- Balta, E.(der.) (2021). “Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler”, İstanbul: İletişim Yayınları,4.baskı.
- Barnett, M. (2008) “Social Constructivism”, The Globalizations of World Politics: An Introduction to International Relations, (der.) John Baylis, Steve Smith ve Patricia Owen, NY: Oxford University Press.
- Battal, M. (2021). “Konstruktivizm ve Kimlik: Türkiye'nin Bosna Hersek Savaşı Politikasının İncelenmesi”, Troy Akademi, ss.286-310.
- Boyras, Hacı M., Güngörmez, O., “Karabağ Zaferinin Anatomisi”, SETA, <https://www.setav.org/karabagzaferinin-anatomisi/> Erişim Tarihi: 16.052022).
- Bozkuş, Yıldız D. “Dağlık Karabağ Savaşı ve Güney Kafkasya'da Yeni Güç Dengeler”, Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, cilt:4, sayı:7, ss. 54-65. <https://doi.org/10.35235/uicd.838271>
- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reus-smit C. ve Jacqui. T. (2013). “Uluslararası İlişkiler Teorileri”, (çev.) Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan, İstanbul: Küre Yayınları.
- Canar, B. (2013). “Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz”, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Clunan, Anna L. (2009). “The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity and Security Interests”, Baltimore: The Hopkins University Press.
- Cretu, V. (2006). Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizlerine Yönelik Politikası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dağı, Z. (2002). “Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika Rusya'nın Dönüşümü”, İstanbul: Boyut Yayınları.

- Dalar, M. (2008). “Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek’in Geleceği”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt:16, sayı:1, ss.91-123. <https://doi.org/10.11616/AbantSbe.232>
- Dugin, A. (2004). “Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım”, İstanbul: Küre Yayınları.
- Ekici, K. D. (2018). Sosyal Konstrüktivizme Göre Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası (1983-1993), Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ekici, Y. (2017). “Azerbaycan ve Ermenistan Arasında Bitmeyen Dağlık Karabağ Sorunu”, Vakavüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, cilt:2, sayı:1, ss.62-77. <https://doi.org/10.24186/vakanuvvis.303271>
- Ekinci, F. D. (2019). “İnşacılık, Kimlik, ‘Üretilmiş’ Vatandaşlar: Rusya’nın Abhazya ve Güney Osetya’da Vatandaşlık Politikaları”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, cilt:16, sayı:61, ss. 97-109. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.541539>
- Ekşi, Z. (2012). “Etnik Kimlik İnşası ve Dönüşümü: Sancaktepe’de Yapılan Niteliksel Bir Araştırma 2010-11”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fierke, K. M. (2013). “Constructivism”, International Relations Theories Discipline and Diversity, (der.) Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith, London: Oxford University Press, ss. 187-204.
- Gafarov, O. (2020). “Rus Dış Politikasında Kimlik Arayışı: “Batı”dan Kopuşun Tarihsel Analizi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/72896>
- Huntington, Samuel P. (2006). “Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması”, (çev.) Mehmet Turan ve Cem Soydemir, İstanbul: Okyanus Yayınları, 5.baskı.
- İmanov, V. (2007). “Rusya’nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İnsamer (2020). “2. Karabağ Savaşı ve Güney Kafkasya’da Yeni Dönem”, İnsamer, http://insamer.com/tr/2-karabag-savasi-ve-guney-kafkasyada-yeni-donem_3524.html (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- İsmayıl, T. Ve Tatlı, U. (2018). “Uluslararası İlişkilere Rusya’nın Gözüyle Bakmak”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 20, sayı:1, ss. 113-12. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.437647>
- İşyar, Ömer G. (2020). “Dağlık Karabağ Sorunu: Birinci ve İkinci Savaşın Dinamikleri”, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Jackson, R. ve Sorensen, G. (2006). “Intrudiction to International Relations: Theories and Approaches, Oxford University Press.
- Judah, T. (2000). “The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia” New Haven: Yale University Press.
- Karabulut, B. (2016). Uluslararası İlişkiler: Kavramlar-Teoriler-Kurumlar, Ankara:Barış Kitap.
- Karaganov, S. “An Iron First to Keep NATO Expansion at Bay”, Rossiyskaya Gazeta, <https://rg.ru> (Erişim Tarihi:26.05.2022).
- Kaya, S. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt:63, sayı:3, ss.83-111.
- Kısacık, S. ve Kaya, F. (2016). “Rusya Federasyonu’nun Yakın Çevre Doktrini Kapsamında Dağlık Karabağ ve Ukrayna Politikalarını Anlamak”, ss.45-84.
- Kiraz, S. (2014). “Sosyal İnşacılık Yaklaşımı”, Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar, (der.) Mehmet Şahin ve Osman Şen, Ankara: Kripto Yayıncılık, ss.209-229.
- Küçük, M. (2009). “Uluslararası İlişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüşümü Anlamak”, Ege Akademik Bakış, cilt:9, sayı:2, ss.771-795.
- Lukyanov, F. “Putin’s Foreign Policy: The Quest to Restore Russia’s Rightful Place”, Foreign Affairs, cilt:95, sayı:3, ss.30-37.
- Msweeney, B. (1999). “Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations”, Cambridge: Cambridge University Press.
- Neuman, B.I. (1999). “Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon/ Dışlama Bağlantısı”, Avrasya Dosyası Avrupa Birliği Özel, cilt:5, sayı:4.
- Öner, A.Ş. (2013). “Dram Sonrası Bosna”, İstanbul: IQ Kültür Yayıncılık.
- Özdal, H. (2015). “Rus Dış Politikasında Ukrayna”, USAK Yayınları.

- Özdal, H. (2020). “İnşacılık Perspektifinden Rus Dış Politikasında Gürcistan Savaşı”, (der.) Bezen Balamir Coşkun ve İnan Rüma, Dış Politika Analizi: Konu, Kuram, Yöntem, 1.baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss.171-191.
- Özsoy, N.K. ve Kobak, Ö. (2019). “Yugoslavya’daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı:22, ss. 207-219.
- Pirinççi, F. ve Güler, M.Ç. (2020). “Karabağ’da Kırılan 26 Yıllık Paradigma”, www.irs-az.com
- Roberts, J.M. (2013). “Dünya Tarihi: 18.yy. ve Sonrası (2. Cilt)”, (çev.) İdem Erman ve Tansu Akgün, İstanbul: inkılap Yayınları.
- Ruggie, J.G. (1998). “Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization”, London: Routledge.
- Saari, S. (2014). “Russia’s Post- Orange Revolution Strategies to Increase Its Influence in Former Soviet Republics: Public Diplomacy po russkii”, Europe- Asia Studies, cilt:66, sayı:1, ss. 50-66.
- Şihaliyev, E. (2012). “Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermenistan- Azerbaycan Çatışması”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt:3, sayı:1, ss. 139-160.
- Trenin, D. (2015). “Russian Foreign Policy as Exercise in Nation Building”, (der.) Cadier, D. Ve Light, M., Russia’s Foreign Policy Ideas, Domestic Politics and External Relations, Palgrave Macmillan, ss.30-41.
- Volkan, V.D. (2017). “Körü Körüne İnanç: Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri”, (çev.) Özgür Karaçam, 1.baskı, İstanbul: Asi Kitap.
- Weber, C. (2005). “International Relations Theory: A Critical Introduction, Second Edition, New York: Routledge.
- Yanık, C. (2013). “Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi”, Kaygı.Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, sayı:20, ss.225-237.
- Yapıcı, M.İ. (2010). “Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler”, Ankara: USAK Yayınları.
- Yegorov, O. (2017). “Why do Russians call Moskow the Third Rome?”, https://www.rbth.com/arts/history/2017/03/30/why-do-russians-call-moscow-the-third-rome_730921 (Erişim Tarihi: 24.05.2022).